

Boris Hajdinjak:
Maribor in mariborski Judje 1938–1941
THE JEWS OF MARIBOR 1938–1941

»Židovska četrt je torej brez Židov in tudi v mestu bi leta 1938 težko našli kakega Žida.«
Drago Jančar, Murska Sobota: *Severni sij*, Pomurska založba, 1984, poglavje 46

Odlični roman *Severni sij* Draga Jančarja (*13. IV. 1948, Maribor), nedvomno enega izmed najboljših slovenskih pisateljev, je postavljen v Maribor v začetku leta 1938. Maribor je dobil s tem Jančarjevim delom, ki se dogaja torej v času tik pred drugo svetovno vojno, ko je vihar že na vidiku in so družbene in socialne razmere dosegle vrelišče, nesporno enega največjih, če ne celo morda največji literarni spomenik. Čeprav ga je Jančar napisal z izrednim poznavanjem takratnega Maribora, pa se je glede Judov zmotil: v mestu bi leta 1938 lahko našli kakšnega Žida.

V podkrepitev zgoraj navedenega velja poudariti, da je število Judov v Mariboru po podatkih uradnih štetij prebivalstva naraslo iz 37 leta 1880 na 94 leta 1931. Leta 1937 nastali sezname Banske uprave Dravske banovine, ki so bili narejeni za potrebe Zveze judovskih veroizpovednih občin sicer izkazujejo za to leto upad števila Judov v Mariboru na 80. Analiza nekaterih drugih virov pa izkaže, da je bilo število Judov v Mariboru leta 1937 vseeno podobno, če ne celo večje kot leta 1931. Kot glavni dokaz močne prisotnosti Judov v Mariboru se kaže gospodarstvo kjer je bila vrsta podjetij bodisi lastnina mariborskih Judov, bodisi so jih vodili mariborski Judje. Zelo značilno se to vidi v takrat cvetoči tekstilni industriji v Mariboru, kjer so mariborski Judje bili lastniki, solastniki ali vodstveni delavci (npr. leta 1939 *Doctor in drug* z okoli 1600 zaposlenimi, podjetja Marka Rosnerja z okoli 1000 zaposlenimi in *Mariborska tekstilna tvornica* z okoli 600 zaposlenimi). Svojevrsten demografski dokaz vitalnosti mariborskih Judov v tem času je tudi podatek, da je bilo v šolskem letu 1936/37 najmanj 10 Judov v mariborskih ljudskih šolah in najmanj 12 Judov na mariborski klasični in realni gimnaziji. V Murski Soboti, ki je bila sicer slovenski kraj z največ judovskimi prebivalci (leta 1931 269, leta 1937 261), je bilo v tem šolskem letu v ljudskih šolah 19 Judov, na realni gimnaziji pa 13 Judov. Prisotnost Judov v družabnem življenju predvojnega Maribora se kaže tudi skozi članstvo v *1. slovenskem sportnem klubu Maribor* (deloval 1919–1941, danes Branik) in *Rotary klubu Maribor* (deloval 1930–1941, ponovno ustanovljen 1993).

V nadaljevanju se zastavljajo tri temeljna vprašanja: *Od kod so prišli Judje v predvojni Maribor?*, *Kdo so bili Judje v predvojnem Mariboru?* in *Kaj se je zgodilo mariborskim Judom med II. svetovno vojno?* Jude v predvojnem Mariboru lahko po izvoru razdelimo na tri skupine: rojene v Mariboru in slovenskem delu Štajerske (28 %), rojene v sosednjih deželah (Kranjska, Hrvaška, Zalska in Železna županija oz. Prekmurje ter avstrijski del Štajerske, 19 %) in rojene v oddaljenejših deželah, ki je tudi najbolj številčna skupina (47 %). Socialni položaj Judov v predvojnem Mariboru gotovo ni ustrezal še danes precej razširjenemu stereotipu o bogatih Judih, čeprav so takšni v predvojnem Mariboru tudi bili. Največ mariborskih Judov je pripadalo srednjemu/meščanskemu sloju, bili so pa tudi takšni, ki so pripadali nižjemu/delavskemu sloju. Vprašanje usode mariborskih Judov med holokavstom/šoo ostaja zaradi še vedno premajhne raziskanosti virov vsaj za zdaj le delno odgovorjeno. Vzrok za to je dejstvo, da ostaja usoda tretjine mariborskih predvojnih Judov še vedno nejasna. Med tistimi, katerih usoda pa je znana, so naslednje skupine: pobegnili pred preganjanjem (4,5 %), preganjani in preživeli (35,5 %) ter preganjani in umrli (26,5 %).

Kot osrednjo osebnost okoli stoglave predvojne mariborske judovske skupnosti, ki je obenem tudi ena osrednjih mariborskih osebnosti tega časa, velja izpostaviti Marka Rosnerja, rojenega 10. V. 1888 v Iacobeniju (nemško Jakobeny) pri Suceavi (nemško Suczawa) v Bukovini, takrat delu Avstro-Ogrske, ki je danes v Romuniji, ki je od leta 1905 živel v Maribor. Leta 1915 je ustanovil

Boris Hajdinjak:

Maribor in mariborski Judje 1938–1941

THE JEWS OF MARIBOR 1938–1941

trgovino z blagom (*Manufaktura Marko Rosner*) na Slovenski ulici 13. Vsaj od leta 1925 je stanoval s svojo družino na Tattenbachovi 17 (kasneje Ulica kneza Koclja 17). Leta 1926 je skupaj z družabniki ustanovil podjetje »Maros«, *tvornica za obleko, d. z. o. z.*, ki je imelo sedež na Ruški cesti 45, ki pa je bilo likvidirano leta 1929. Leta 1932 je z družabnikom, prav tako mariborskim Judom Viljemom/Vilkom Loebblom/Löblom (leta 1938 je priimek spremenil v Larič), rojenim 27. VII. 1892 v Stupavi, ustanovil kar dve podjetji: *Jugotekstil, d. z. o. z.* s sedežem v Melju in *Jugosvila, d. z. o. z.* s sedežem v Melju na Gubčevi ulici 6. Leta 1933 je kupil Feldbachovo vilo na Zrinjskem trgu (naslov Kopitarjeva ulica 11). Samostojno je leta 1934 ustanovil še tretje podjetje *Tekstilna tvornica Marko Rosner* s sedežem v Melju. Njegova podjetja so leta 1939 zaposlovala okoli 1000 delavcev. Leta 1940 je sedež podjetja prenesel v Beograd in ustanovil *Roteks, d. d., Beograd*. Kakšen je bil njegov odnos do delavcev, pove izjava enega izmed njih Jožeta Pogačnika (*27. VII. 1916) iz leta 2003: »Po končani tekstilni šoli se je v letu 1938 zaposlil v Mariboru v firmi Rosner. Lastnik je bil zelo socialen do delavcev in uslužbencev, plače so bile primerne, poskrbel je tudi za porodnice in prehrano in ta odnos do delavcev je tudi na g. Pogačniku pustil pečat, ki ga je spremljal vse življenje.« (Pogum in človečnost, *Slamnik* 42, št. 7, 2003, str. 5). Sodeč po takratnem časopisju je bil zelo pogosto dobrotnik revnih dijakov, podeželskih otrok, gasilcev, »revnih sokoličev in sokoličic«, mariborske bolnice in Protituberkolozne lige, pa tudi donator nekaterih politično usmerjenih projektov, kot je bil npr. kip kralja Aleksandra Ujedinitelja. Največji v takratnem časopisju zabeleženi donaciji je podaril ob svojem 50. rojstnem dnevu leta 1938, ko je ustanovil sklad za svoje delavce in vanj prispeval začetni kapital 100.000 dinarjev in ko je pravkar ustanovljeni Akademiji znanosti in umetnosti v Ljubljani, ki se danes imenuje Slovenska akademija znanosti in umetnosti, kot prvi podaril 100.000 dinarjev. To je bila takrat kar velika vsota denarja, saj je bila hiša na Tattenbachovi 17 oz. Ulici kneza Koclja 17 leta 1939 prodana za 650.000 dinarjev. Bil je tudi prostozidar (član lože »Zagreb« vsaj leta 1935) in rotarijanec (član Rotary kluba Maribor vsaj leta 1936). V sklop njegovih dobrih del sodi ne nazadnje tudi podatek, da je bil on tisti, ki je 16 judovskim deklicam, ki jih je konec leta 1940 rešil mejni komisar Uroš Žun (*1903, †1977), v Mariboru oskrbel hrano in prenočišče ter prevoz v Zagreb.

Maribor je mesto, kjer *bi leta 2011 težko našli kakšnega Žida*. In dvomim, da se bo to spremenilo. Vendar si postavljam vprašanje, ali smo dovolj naredili, da se ohrani spomin na nekdanjo judovsko prisotnost v Mariboru? Ali bomo?

“The ghetto was devoid of Jews; indeed, in 1938 there was not a single Jew in the city.”
Drago Jančar, *Severni sij* (Northern Lights)¹

Set in Maribor in early 1938, Drago Jančar’s excellent novel *Severni sij* (Northern Lights) transpires amidst a social milieu reaching boiling point and the imminent prospect of war. Jančar’s literary homage to his native Maribor is, however, mistaken about the city’s Jewish population: Jews were to be found in Maribor in 1938.

¹ From Chapter 46 of Drago Jančar’s 1984 novel *Severni sij* (Northern Lights; Pomurska Založba, Murska Sobota, Slovenia). Jančar (13. 4. 1948 –) is one of Slovenia’s most prolific and famous contemporary writers.

Boris Hajdinjak:
Maribor in mariborski Judje 1938–1941
THE JEWS OF MARIBOR 1938–1941

This notion is also corroborated by figures: according to official censuses the number of Jews in Maribor grew from 37 in 1880 to 94 in 1931. The register of the association of Jewish communities of the Drava Banate suggests that in 1937, 80 Jews lived in Maribor; an analysis of other sources reveals that the population was of a similar size, if not larger, than it had been at the beginning of the decade. Jewry played an important role in the city's economy: a number of firms being owned, co-owned or headed by Jewish entrepreneurs and businessmen. A telling example was the blossoming textile industry; in the years before the war the Jewish concern Doctor & partner had some 1600 employees, about 1000 workers were engaged by Jewish industrial Marko Rosner, while the Mariborska Tekstilna Tvoronica (Maribor Textile Factory) employed a further 600. Another illustration of the demographic vitality of the city's Jewish community is that at least ten Jews were enrolled in ordinary primary schools, and at least twelve in grammar schools. Some thirty miles to the northeast, the town of Murska Sobota, which at that time was home to the region's most significant Jewish community (269 members in 1931, and 261 in 1937), had just 19 Jewish children in ordinary primary education, with a further 13 attending grammar schools. Members of Maribor's Jewish community were also active members of the Maribor Rotary Club founded in 1930 and dissolved in 1941 (but re-established in 1993), as well as the city's 1. slovenski športni klub (1st Slovene Sports Club), which operated between 1919 and 1941 and was the precursor of the Maribor Branik Sports Club.

Three fundamental issues arise as to the Jewish presence in Maribor: Where did Maribor's pre-war Jewish community come from? Who were Maribor's pre-war Jews? And what fate befell them in the Second World War?

In terms of origin, Maribor's pre-War Jewish population can be divided into three groups: those born in Maribor and the adjacent region of Slovene Styria (28%); those born in the neighbouring former Austrian lands of Styria, Carniola and Carinthia, and in what are today the Slovenian region of Prekmurje and the Hungarian counties of Zala and Vas, together with Croatia (10%); and those Jews who hailed from even further afield (62%), who were actually most numerous of all. The social status of Jews in pre-war Maribor did not exactly correspond to the widespread stereotype of the rich Jew, even though a number were wealthy. The majority were middle class burghers, but some were also working class.

Due to the fact that a large amount of sources still need to be researched, exactly what befell Maribor's Jews during the Holocaust is not entirely known; indeed, one-third disappeared without trace, and no record exists as to their fate. Of those of whom we do know what happened to them, 26.5% perished, 35.5% were deported and survived, and a mere 4.5% escaped persecution.

The central figure of the Jewish community, and an important citizen of Maribor of that era, was Marko Rosner. He was born on 10th May 1888 in Jakobeny (Iacobeni) in Bukovina, a crown land in the far east of Habsburg Austria, which is today part of Romania. In 1915, he opened a textile business at No. 13 Slovenska Ulica, and until at least 1925, Rosner and his family lived at 17 Tattenbachova (today Ulica Kneza Koclja). Rosner was a co-owner of the clothes manufacturer Maros (Maros, tvornica za obleko, d.z.o.z.) which was established in 1926 and headquartered at 45 Ruška Cesta; the company went into liquidation in 1929. Rosner also established two other companies with his Jewish partner Viljem "Vilko" Löbl (born on 27th July 1892 in Stupava near Bratislava): Jugotekstil, d.z.o.z. and Jugosvila, d.z.o.z., both of which were located in the city's

Boris Hajdinjak:

Maribor in mariborski Judje 1938–1941

THE JEWS OF MARIBOR 1938–1941

industrial district of Melje. In 1933, Rosner bought the Feldbach mansion on Zrinjski Trg (today No. 11 Kopitarjeva Ulica). In 1934 he independently established a third factory: Tekstilna Tvoronica Marko Rosner also in Melje. By 1939, Rosner's businesses employed some 1000 workers. In 1940, he transferred the headquarters of his company to the Yugoslav capital, Belgrade, where he also established Roteks d.d.

Jože Pogačnik, who worked for Rosner at that time, stated "Having graduated from textile school, I found my first job with Rosner's firm in 1938. The owner was very socially conscious to the plight of his workers and employees: we were given adequate salaries, he paid for our food and made provisions for young mothers. His attitude left a lasting impression on me, one that has accompanied me thorough my entire life"². Newspaper reports from that period present Rosner as a benefactor of poor students and children from rural areas; he made donations to the Maribor fire brigade, local hospitals and the Anti-tuberculosis League. He also sponsored politically-oriented projects, including one for the erection of a statue of the Yugoslavia's King Alexander. Rosner's most sizable donations were made upon the occasion of his 50th birthday in 1938, when he also created a fund for his workers into which he contributed initial capital of 100,000 dinars. A second donation in the same amount was made to the newly established Academy of Sciences and Arts in Ljubljana, today the Slovenian Academy of Sciences and Arts; indeed, Rosner was also the first to contribute. The magnitude of both donations is perhaps best illustrated by the fact that his former home on Tattenbachova sold for 650,000 dinars in 1939. Rosner was also a member of the Masonic lodge in Zagreb and Maribor's Rotary Club; he also provided food and shelter for 16 Jewish girls who were rescued in late 1940 by border police commissioner Uroš Žun, and took care for their safe passage to Zagreb.

Jews are hard to find in Maribor in 2011, and I doubt that this is about to change. The question I would like to address is:

Have we done enough to preserve the memory of Maribor's Jews?

² From p. 5 of *Pogum in Človečnost, Slamnik 42, No. 7, 2003*

Dr. Andrej Pančur:

**Reševanje Judov preko avstrijsko-jugoslovanske meje od anšlusa
do aprilskega napada sil osi na Jugoslavijo**

THE RESCUE OF THE JEWS ACROSS THE GERMAN(AUSTRO)-YUGOSLAV BORDER FROM ANSCHLUSS
UNTIL THE BEGINNING OF WWII IN YUGOSLAVIA

Preganjanje nemških Judov se je začelo takoj po nacionalsocialističnem prevzemu oblasti v Nemčiji. Prvi večji begunski val je nemške Jude zajel že leta 1933, na kar je le nekoliko pojenjal. Veliko beguncev je bežalo tudi preko Jugoslavije, pri čemer se jih je največ zadrževalo v Zagrebu. Na slovenskem ozemlju se jih je za daljši čas ustavilo le nekaj. Po nemški priključitvi Avstrije 13. marca 1938 so takoj začeli preganjati tudi tamkajšnje Jude. Pri tem so avstrijski Judi v nekaj mesecih na svoji koži občutili vse tiste oblike preganjanja, katere so nemški Judje postopoma izkusili v nekaj letih. Ko si je Nemčija 30. Septembra 1938 pripojila še češke Sudete in je 15. marca 1939 zasedla še preostali del Češke (Češko-moravski protektorat), so se sedaj tudi mnogi češki Judje pred nacističnem preganjanjem hoteli rešiti z begom v države, kjer so jih bili pripravljeni sprejeti.

Ena od teh držav je bila tudi Jugoslavija. Za tuje Jude, ki so v Sloveniji živeli že dolga leta, je postalo jugoslovansko državljanstvo nenadoma dobrodošel izhod iz sile. Ostali judovski begunci so se na vse pretege trudili dobiti dovoljenje za bivanje v državi ali vsaj turistično ali tranzitno vizo. V državo je prišlo vedno več judovskih beguncev. Zato so jugoslovanske oblasti začele izvajati vedno bolj restriktivno politiko do teh beguncev. Z naraščanjem begunske krize se je vedno več Judov odločilo ilegalno prestopiti mejo. Preko severne jugoslovanske meje z nekdanjo Avstrijo je tako preko Slovenije vodila ena glavnih begunskih poti. V svojem prispevku avtor oriše različne načine, s katerimi so begunci ilegalno prečkati mejo, aktivnosti nekaterih tihotapcev in njihovih pomagačev ter pomen obmejne policije.



As soon as they came to power, the Nazis began a systematic persecution of Germany's Jewish population. The first large refugee wave captured the German Jews as soon as 1933, and slightly declined some time after that. A large number of refugees fled via Yugoslavia, with most of them staying in Zagreb. Only a few decided to stay in Slovenia for a longer period. After Austria's annexation to Germany on 13 March 1938, the persecution of Jews there began almost immediately. Within a few months, the Austrian Jews themselves experienced all forms of persecution the German Jews had experienced over the past several years. When Germany annexed the Czech Sudeten on 30 September 1938 and occupied the remaining territory of Czech Republic (Protectorate of Bohemia and Moravia) on 15 March 1939, many Czech Jews were also trying to escape Nazi persecution by fleeing to wherever they could.

One of these countries was also Yugoslavia. For foreign Jews who have lived in Slovenia for many years, Yugoslavian citizenships came as a welcome means of escape. Others Jewish refugees were desperately trying to get residence permits in the state or at least tourist or transit visas. More and more Jewish refugees entered the country. The Yugoslav authorities consequently exercised an increasingly restrictive policy towards Jewish refugees. As the refugee crisis aggravated, more and more Jews decided to cross the border illegally. Thus, one of the main refugee routes crossed the northern Yugoslavian border with former Austria via Slovenia. In his article, the author outline the various ways in which the refugees were trying to cross the border illegally, the activities of some border smugglers or accomplices, and the role of the border police.

Reševanje goriških Judov s poudarkom na obdobju nemške okupacija 1943–1945

THE FLIGHT OF GORIZIAN JEWS DURING THE GERMAN OCCUPATION (1943–1945)

Goriška judovska skupnost je delila usodo preganjanih rojakov med holokavstom. Njihovo trpljenje se je zaostriло po nemškem vkorakanju na Primorsko, tedanjo italijansko Julijsko krajino in po ustanovitvi Operacijske cone Jadransko Primorje. Nekateri goriški Judje so se že do septembra 1943 uspeli umakniti iz mesta, odšli so v druge severno in srednje italijanske dežele. Nekateri so po skrivnih kanalih preko Milana zbežali v Švico, spet drugi so se uspeli skriti na podeželju. Ponavadi so potovali ali se skrivali pod lažnimi imeni in z dokumenti, ki so jih priskrbele protifašistične organizacije.

Študent Marcello Morpurgo, ki se je decembra 1943 z materjo skrיל na furlanskem podeželju, kjer je dočakal konec vojne, je svoj položaj v tem žalostnem obdobju označil za *Begunce brez lastne krivde*.

Za odhod v (slovenske) partizanske enote se je odločil le manjši delež goriških Judov. Najbolj znana borca iz goriške judovske skupnosti, ki sta si z junaštvom ustvarila sloves tudi med ostalimi partizani, sta bila brata Giacomo in Tullio Donati, pripadnika divizije Garibaldi, ki pa nista dočakala konca vojne. (Goriški) Judje so bili namreč tradicionalno bolj vpeti v italijanski kulturno-gospodarski prostor in oddaljeni od slovenske stvarnosti v deželi.

Konec druge svetovne vojne je dočakalo 46 pripadnikov goriške judovske skupnosti, vendar ti niso več iskali svoje prihodnosti na Goriškem, ampak so se večinoma izselili v Združene države Amerike ali v novonastalo državo Izrael.



The Jewish community of Gorizia shared the fate of the many ravaged by the holocaust of WW II. Following the German occupation of what is today littoral Slovenia and the creation of The Operational Zone of the Adriatic Littoral in 1943, the plight of Jews became even more severe. A number of Gorizian Jews managed to make their escape prior to September 1943, and many went into hiding in central and northern Italy. Others fled to Milan, and from there journeyed to Switzerland by way of clandestine channels. For the most part these Jews travelled under false names and counterfeit identity papers provided them by antifascist organizations.

Jewish student Marcello Morpurgo and his mother sought refuge in rural Friuli in December 1943, and remained there until the end of the war. According to his words they were “involuntary fugitives” during this sad period.

Gorizian Jewry had long been integrated into the town’s Italian cultural and commercial life, and were thus distanced from the ethnic Slovene social milieu; indeed, only a small proportion of Gorizia’s Jews opted to join the (Slovene) Partizan movement. Most famous among these were the brothers Giacomo and Tullio Donati, who served in the Partizan’s Garibaldi Division; both were killed before war’s end, but, in the interim, their reputation for bravery earned them a deal of respect among comrades.

At the end of WW II, Gorizia’s Jewish community totalled just 46 members. The majority of these decided not to seek a future in the town, choosing instead to emigrate to the United States or the newly created state of Israel.

Uroš Žun in reševanje Judov 1938–1941 preko Maribora

UROŠ ŽUN AND RESCUING THE JEWS THROUGH MARIBOR CITY BETWEEN 1938 AND 1941

Leta 1940 je Recha Freier iz Nemčije, pogumna ženska, ki je delovala v organizaciji Youth Aliyah, uredila za skupino nemških judovskih otrok, da so jih preselili v Jugoslavijo, od koder so emigrirali v Palestino. Freierjeva je organizirala rešitve v povezavi z nemškimi oblastmi in judovskimi institucijami v Beogradu. Leta 1940 so otroke v majhnih skupinah in s pomočjo tihotapcev iz različnih krajev iz Nemčije in Avstrije, kjer je bila aktivna skupina Aliyat HaNoar, odpeljali. Operacija je zajemala 150 otrok, med njimi tudi skupino 16 deklet, ki so prispele v Maribor na mejo med Avstrijo in Jugoslavijo v januarju 1941. Leta kasneje je Hilde Meron, ena od deklet v skupini, pripovedovala, da, ko so prispele na mejo, so morale čakati na tihotapce, ki so zamujali. Preden so tihotapci prispele do skupine, so slišale kričanje v slovenščini in zbežale. Jugoslovanski policist je nato odkril judovska dekleta, ki so se poskušala pretihotapiti preko meje in jih je odpeljal na mejno policijo v Maribor. Tam je Uroš Žun, načelnik policije, takoj razumel situacijo, v kateri so se znašle Judinje.

Žun je ravnal s pobeglimi Judinjami lepo, dovolil jim je prečkati mejo, poklical je celo lokalno judovsko organizacijo, ki je organizirala hotel za dekleta. Žun je prejel natančne ukaze od centralne vlade v Beogradu, da mora vrniti vse judovske begunce, ki so jih ujeli in jim prepričati, da prečkajo mejo, vendar je vedel, če pošlje dekleta nazaj v Nemčijo in jim ne dovoli prečkati meje, je to enakovredno smrtni obsodbi. Zaradi človeškega sočutja se je Žun odločil, da dovoli dekletom, da ostanejo. Kljub temu, da je vedel, da ogroža svoje lastno življenje, je javil komiteju, da ni ubogal ukaza z namenom, da pretrese lokalno prebivalstvo, ki je bilo glede vprašanja pomoči judovskim beguncem na strani oblasti. Njegova ideja je bila vplivati na njihovo stališče. To dejanje je bilo, v času, ko je Jugoslavija imela semi-fašističen režim, pogumno in izjemno dejanje. Žunova odločnost in vztrajanje sta za kratko obdobje dveh tednov prepričala vlado v Beogradu.

Po dveh tednih, ko so bila judovska dekleta nameščena v hotelu, jim je Žun povedal, da lahko grejo v tabor za begunce v Krško, od koder so jih preselili v Villo Emma v kraju Nonantola v Italiji. Kasneje so emigrirale v Palestino. Njihova ločitev od Žuna je bila zelo čustvena in še mnogo let po vojni so ga omenjale kot svojega rešitelja

Ko so Nemci okupirali Jugoslavijo, je Žun z družino zbežal v Zagreb, saj ga je iskal gestapo. Kasneje se je pridružil partizanom in z njimi preživel vojno.

Imena šestnajstih deklet, ki jih je rešil Žun so: Tila Ofenberger (Nagler), Gizela Wiesner, Fany Zwik (Zanft), Paula Munves (Teitelbaum), Lili Neumann (Levin), Ruth Mashiah (Drinker), Irit Rosenberg, Bety Sochschevsky (Endzweig), Sonja Harary (Boros), Lola Feilchenfeld (Schindelheim), Gerda Ben Baruch (Tuchner), Maudi, Frida Stern (Endzweig), Hilde Miron (Steinhard), Berta Reich in Eva Froehlich (Reich).

7. julija 1986 je Yad Vashem spoznal Uroša Žuna za pravičnika med narodi.



In 1940, Recha Freier, the brave woman-in-action of Youth Aliyah who lived in Germany, arranged for a group of German Jewish youngsters to move to Yugoslavia, from where they were due to immigrate to Palestine. Freier organized the plan in conjunction with the German authorities and with the Jewish institutions in Belgrade and, in 1940, the children were taken in small groups, with

Dr. Marjan Toš:

Uroš Žun in reševanje Judov 1938–1941 preko Maribora

UROŠ ŽUN AND RESCUING THE JEWS THROUGH MARIBOR CITY BETWEEN 1938 AND 1941

the help of smugglers, from different places in Germany and Austria where the Aliyat HaNoar group had been active. The operation, that involved about 150 youths, including one group of sixteen girls, arrived in Maribor, on the border between Austria and Yugoslavia in January 1941. Years later, Hilde Meron, one of the girls in the group, recalled that when they arrived there, they had to wait for the smugglers, who were late. Before the smugglers reached the group, they heard shouting in Slovenian and they fled. Yugoslav policeman then discovered the Jewish girls that were trying to sneak across the border and took them to the border police in Maribor, where, Uroš Žun, a police chief, immediately understood the situation these Jews were in.

Žun treated the fleeing Jews well, let them cross the border, and even called the local Jewish community, which organized hotel rooms for the girls. Žun had received specific orders from the central government in Belgrade to return any Jewish refugees that were caught and to not allow them to cross the border, but he knew that to send the girls back to Germany was tantamount to handing them the death sentence. Out of human compassion, Žun decided to allow the girls to stay. Despite knowing that he was endangering his own life, Žun then announced to a committee that he had disobeyed an order in an attempt to shake up the local population that largely stood on the side of the authorities on the issue of helping Jewish refugees. His idea was to try to affect their standpoint. This action, at a time when Yugoslavia had a half-fascist regime, was bold and extraordinary and indeed, Žun's determination and persistence for a period of two weeks persuaded the government in Belgrade.

After these two weeks, during which time the Jewish girls were lodged in the hotel, Žun announced to them that they could go to the Krško refugee camp, from where they were moved to Villa Emma in Nonantola, Italy. They later immigrated to Palestine. Their separation from Žun was emotional and for many years after the war, they regarded Žun as the person that saved their lives.

When the Germans later invaded Yugoslavia, Žun fled with his family to Zagreb because the Gestapo was searching for him. He later joined the partisans and, with them, he survived the war.

The sixteen girls that Žun saved are: Tila Ofenberger (Nagler), Gizela Wiesner, Fany Zwik (Zanft), Paula Munves (Teitelbaum), Lili Neumann (Levin), Ruth Mashiah (Drinker), Irit Rosenberg, Bety Sochschevsky (Endzweig), Sonja Harary (Boros), Lola Feilchenfeld (Schindelheim), Gerda Ben Baruch (Tuchner), Mausi, Frida Stern (Endzweig), Hilde Miron (Steinhard), Berta Reich, and Eva Froehlich (Reich).

On July 7, 1986, Yad Vashem recognized Uroš Žun as Righteous Among the Nations.

Dr. Anna Maria Grünfelder:

**Pobegi in reševanje avstrijskih oz. nemških Judov po letu 1938 v Jugoslavijo do
aprilske okupacije 1941:
Poskusi reševanja Judov – rešitev pred transportom na Poljsko
RESCUE ATTEMPTS FOR THE JEWS AND RESCUE FROM THE "POLENTRANSPORT"**

Dokumenti v zagrebškem Hrvaškem državnem arhivu pričajo o tem, da judovski begunci po t. i. anšlusu ali priključitvi Avstrije Tretjemu rajhu niso mogli pričakovati, da bodo lahko zakonito emigrirali v Jugoslavijo, vendar je med letoma 1938 in 1941 mejo z Jugoslavijo kljub vsemu uspešno prestopilo več kot 9000 avstrijskih in nemških Judov.

Poglavitna tema pričujoče raziskave je prestopanje močno zastražene avstrijsko-jugoslovanske meje ter negativni spremljajoči pojavi – trgovina z ljudmi, ponarejanje potnih listin in vizumov ter zatekanje v ilegalo.

Čvrsto zakoreninjena tradicija tihotapljenja blaga je ustvarila ugodne pogoje za tihotapce, ki so v sodelovanju s tesno prepleteno mrežo nanovačenih pomagačev beguncem priskrbeli potovalne dokumente, vozila, sredstva in prenočišče. Članek izpostavlja, da so nezakonito migracijo avstrijskih Judov v Jugoslavijo spodbujale tudi avstrijske nacistične oblasti, ki so podpirale tihotapce in si z njimi delile dobiček. Tihotapci so nezakonito dejavnost (tihotapljenje) opravljali že v prejšnjih, »nevojnih« časih, zato so bili za svojo vlogo najboljše usposobljeni. Pri tem so jih podpirali ugledni državljani, ki so s tem kršili zakone, a so sprejeli to – ne preveliko – tveganje.

Zaradi sodelovanja med tihotapci in njihovimi pomagači se je okoli 20.000 avstrijskih Judov rešilo pred transportom na Poljsko, kjer jih je čakala gotova smrt.

Pomoč pri nezakoniti imigraciji ni bila poceni: običajno so morali begunci podkupiti tihotapce, mejne policiste in carinike, poleg tega pa so morali plačati še nastanitev, dokumente in druge storitve. Jude so torej izkoriščale vse vpletene strani, tudi gestapo.

Čeprav fundacija Yad Vashem tihotapcem ni želela podeliti naziva »pravičnikov med narodi« in čeprav so ti ravnali v nasprotju z zakoni in imeli korist od svojega početja, jih le stežka obsojamo. Nasprotno, obžalujemo lahko, da ni imelo več ljudi poguma, da bi se uprli nečloveškemu ravnanju.



Documents in the Croatian State Archive (Zagreb) show that jewish refugees after the Austrian "Anschluss" could not account on legal immigration in Yugoslavia. Nevertheless, between 1938 and 1941, more than 9000 Austrian and German Jews succeeded in crossing the Yugoslav border.

It is the way, how refugees crossed the hardly penetrable Austrian-Yugoslav border – illegal immigration and its attendant "ills", trafficking in human beings, faking passports and visas, going underground – which is the main issue of my research.

The firmly inrooted tradition of smuggling goods, created the favorable preconditions for smugglers to recruit a dense net of complices, who helped in providing travel documents, vehicles, transferring funds, boats and lodging. It will be emphasized, that illegal immigration of Austrian Jews in Yugoslavia was stimulated by the Austrian nazi-authorities, who supported and protected smugglers and shared with them the profit. The smugglers were criminals also in former, "normal" times – and therefore enabled to perform their part. They were supported by honorable citizens, who took the – not too heavy – risk to violate laws.

Dr. Anna Maria Grünfelder:

Pobegi in reševanje avstrijskih oz. nemških Judov po letu 1938 v Jugoslavijo do aprilske okupacije 1941:

Poskusi reševanja Judov – rešitev pred transportom na Poljsko

RESCUE ATTEMPTS FOR THE JEWS AND RESCUE FROM THE "POLENTRANSPORT"

Thanks to collaboration of smugglers and their helpers approximately 20.000 Austrian Jews were saved from the transport to Poland and from certain death.

The aid for illegal immigration was not cheap: it was usual to grease the palms of the smugglers, as well as of the border-police and the customers, and to pay for lodging, documents and other services. All parts involved, including the Gestapo, took advantage from the Jews.

Although Yad Vashem refused to acknowledge smugglers as "Righteous among the Nations" and although they committed violations of the law and profited from their help, we can hardly condemn them. Quite the revers, we should regret, that not more people dared to oppose the inhumanity.



Fluchthilfe für gefährdete Juden

Dokumente im Kroatischen Staatsarchiv in Zagreb zeigen, dass die von den Nazis aus Österreich vertriebenen Juden, nach dem „Anschluss“ Österreichs nicht mehr auf legale Einreisemöglichkeiten in Jugoslawien hoffen konnten. Die nach Jugoslawien Fluechtenden mussten zwangsläufig illegal einreisen und sich Schleppern anvertrauen.

Das Thema dieses Beitrages ist die Frage nach der Aufwirkung restriktiver Visabestimmungen: illegale Einwanderung, Menschenschmuggel und Dokumentenfälschung.

Ein dichtes Netz an Schleppern und Helfern schleuste von 1938–1939 insgesamt ca. 20.000 österreichische und deutsche Juden in das Königreich Jugoslawien und bewahrte sie dadurch vor dem "Polentransport" und dem fast sicheren Tod.

Die Retter waren zumeist Schmuggler auch in „normalen Zeiten“. Die Erfahrung damit befähigte sie, Menschen in Not zu helfen. Aber auch unbescholtene Bürger arbeiteten mit ihnen zusammen und bildeten ein dichtes Hilfsnetz.

Die illegalen Grenzübertritte waren für die Juden nicht billig – Wie üblich bei solchen „Geschäften“, musste man schmieren. Alle Beteiligten profitierten von der Hilfe, inklusive der Nazibehörden.

Obwohl Yad Vashem es ablehnte, die grössten Schmuggler dieser Aktion als „Gerechte unter den Völkern“ anzuerkennen, obwohl sie ausserhalb des Gesetzes standen, wird man sie schwerlich als Kriminelle verurteilen können. Im Gegenteil: Hätten nur mehrere Menschen der Inhumanität Widerstand geleistet!

Dr. Wolf Kaiser, dr. Juliane Wetzel, dr. David Silberklang:
Učenje o holokavstu – svetovne izkušnje
HOLOCAUST EDUCATION –EXPERIENCES FROM THE WORLD

Dr. Wolf Kaiser

Izobraževanje o holokavstvu z multiperspektivnega stališča

Skupina za izobraževanje, ki deluje v okviru Mednarodne delovne skupine, v enem izmed svojih dokumentov priporoča obravnavanje zgodovine holokavsta z vidika žrtev, storilcev, kolaboratorjev, opazovalcev in rešiteljev. Cilj tovrstne obravnave nikakor ni moralni relativizem, temveč v prvi vrsti kompleksnejše in celovitejše razumevanja holokavsta. S preučevanjem različnih perspektiv sledimo tudi raznolikim izobraževalnim ciljem. Pričujoči prispevek opisuje možnosti in potencialne koristi proučevanja učenja in izobraževanja o zgodovini z zgoraj navedenih perspektiv.

Holocaust Education from a Multi-Perspective Approach

The Education Working Group of the International Task Force recommends in one of its documents considering the history of the Holocaust from the perspective of victims, perpetrators, collaborators, bystanders and rescuers. This certainly does not aim at moral relativism, but on a more complex and comprehensive understanding of the Holocaust. And we pursue different educational goals when we examine the various perspectives. The brief lecture will describe opportunities and possible benefits from the exploration of the above mentioned perspectives for historical learning and education.

Multiperspektivische Zugänge im Unterricht zum Holocaust

Die Education Working Group der International Taks Force empfiehlt in einem ihrer Dokumente, die Geschichte des Holocaust von der Perspektive von Opfern, Tätern, Kollaborateuren, Zuschauern und Rettern zu betrachten. Das zielt sicherlich nicht auf moralischen Relativismus, sondern soll ein komplexeres, umfassendes Bild des Holocaust ermöglichen. Zudem verfolgen wir unterschiedliche erzieherische Ziele, wenn wir die verschiedenen Perspektiven thematisieren. Der kurze Vortrag soll die Möglichkeiten und Vorteile benennen, die sich bei der Erläuterung der genannten Perspektiven für das historische Lernen und für die historisch-politische Bildung ergeben.



Dr. Juliane Wetzel

Zanikanje holokavsta in sodobni antisemitizem

Antisemitski stereotipi, ki v svoji najbolj ekstremni obliki zanikajo holokavst, so v zadnjih letih narastli v veliko evropskih državah. Razlikujemo različne oblike antisemitizma, ki so ostale delno vplivne vse do danes. Krščansko sovražstvo do Judov, protijudovstvo se v zahodnoevropskih državah pojavlja le še redko, vendar je še vedno vplivno v državah, kot so Poljska, Madžarska in Španija. Tako imenovani moderni antisemitizem – kakor poimenujemo tiste oblike sovražstva do Judov, ki so nastale sočasno z vpeljavo domnevno znanstvenega termina leta 1879, tj. rasni

Dr. Wolf Kaiser, dr. Juliane Wetzel, dr. David Silberklang:

Učenje o holokavstu – svetovne izkušnje

HOLOCAUST EDUCATION – EXPERIENCES FROM THE WORLD

antisemitizem, kar je pripeljalo do holokavsta – se dandanes še najde v delih skrajne desnice, vendar se tudi tam nadomešča z bolj aktualnimi temami, recimo socialnimi vprašanji. Antisemitizem se pogosto zazna šele, ko uporabi rasistične stereotipe nacionalsocialistične ideologije, ali celo šele takrat, ko obelodani svoj destruktivni značaj; subtilnejše oblike protijudovskih predsodkov – kot jih dandanes doživljamo v vseh družbenih skupinah – se pogosto ne sprejmejo kot sestavni del antisemitizma.

Dandanes naletimo predvsem na dve obliki antisemitizma, ki sta nastali šele po koncu nacionalsocializma. Sekundarni antisemitizem, ki se pojmuje tudi kot »antisemitizem zavoljo Auschwitza«, je neposredna posledica genocida nad evropskimi Judi. Tesno je povezan s holokavstom in spominom nanj. Ustvarjata ga čustvi obrambe pred občutki krivde in sramu. Ta oblika antisemitizma se v aktualnih debatah prenaša tudi na Izrael in je do sedaj postala aktualna v mnogih evropskih državah; recimo v primerih, ko se zavrača judovski status žrtev in posledično tudi pravica do obstoja države Izrael. Zanihanje holokavsta je najbolj ekstremna oblika sekundarnega antisemitizma. Tudi ta se dandanes uporablja zoper Izrael. S tem, ko se holokavst zanika oziroma se le-tega označi kot »mit« (nazadnje s strani iranskega predsednika Mahmuda Ahmadinedžada), se zanika enega od osrednjih predpogojev za ustanovitev države Izrael. Ta sekundarni antisemitizem, preko katerega se mednarodna skrajno desničarska scena medsebojno povezuje, igra osrednjo vlogo tudi v propagandi radikalnih islamistov. Širjenje »laži Auschwitza« predvsem preko interneta uporabljajo v svoje namene različne politične skupine skrajne desnice, islamistov, a tudi ezoterikov, kakor tudi nekatere krščanske sekte.

Najbolj aktualna oblika antisemitizma je najbrž antisionizem oziroma antisemitska kritika Izraela. S tem ni mišljena kritična drža do izraelske vlade, ravnanja izraelske vojske na zasedenih palestinskih ozemljih oziroma proti izraelskim politikom. Takšna kritika – v nasprotju z nekaterimi stališči v večinskih delih družbe – nikakor ni tabu, ker je legitimna in jo recimo stalno navajajo tudi izraelski novinarji. Po ustanovitvi države Izrael se je antisemitizem evropskega izvora v svoji antisionistični obliki obrnil zoper »judovsko državo«.

Politični dogodki na Bližnjem Vzhodu služijo kot sredstvo, s pomočjo katerega se oblike tradicionalnega antisemitizma prevajajo v neko novo, manj delegitimirano obliko, ki se dandanes v Evropi uporablja tudi v večinskih delih družbe. Dominantni motiv današnjega antisemitizma je še zmeraj motiv svetovne judovske zarote, tj. prepričanje, da Judje nadzorujejo svetovno dogajanje – najsi bo z obvladovanjem financ ali medijev ali pa preko zakritega političnega vpliva predvsem na ZDA in tudi na evropske države. K temu pripomorejo verski, gospodarski, politični, kulturni in socialni razlogi v svojih mnogih odtenkih. Kot temelj takšnih antisemitskih teorij zarote služijo še vedno preko sto let stari »Protokoli modrecev Siona«, antisemitsko skrupcalo ruske tajne policije Okrana. Nekatere skupine skušajo na ta način pojasniti težko dojemljive naravne katastrofe, epidemije ali kompleksne dogodke. Tako so antisemitsko obarvali recimo napade 11. Septembra 2001, cunami in nedolgo nazaj celo prašičjo gripo.

Antisemitske predsodke je potrebno obravnavati kot fenomen celotne družbe, ki se latentno nahaja v vseh političnih in družbenih spektrih in ki poteka prečno k izvornemu ozadju. Potrebno je poudariti, da se mora z antisemitizmom spoprijeti večinski nejudovski del družbe; Judje so žrtve teh predsodkov in ne delujoči protagonisti. S tem omenimo temeljni predsodek, ki ga je potrebno izničiti: stališče, da so Judje zaradi svojega obnašanja sami krivi za antisemitske stereotipe.

Nevarnosti, ki se od radikalizacije bližnjevzhodnega konflikta naprej pojavljajo kot rezultat – sicer pogosto le tematskega – mreženja različnih političnih usmeritev, se morajo vsekakor doumeti kot resne. Zanikanje holokavsta, antisemitske teorije zarote in antisemitske stereotipe zajemajoča kritika Izraela so, kakor kaže, v razmahu in tvorijo s svojim globalnim razširjanjem preko interneta lahko dostopen polog, ki ga mladostniki prevzamejo brez nadaljnega premisleka, ker so nezadostno pripravljeni na kritičen odnos do modernega virtualnega sveta (kiberprostor).

Task Force for International Cooperation on Holocaust Education, Research and Remembrance se je zato pred enim letom odločil ustanoviti lasten pododbor za antisemitizem in zanikanje holokavsta, ki se odloča o ukrepih zoper predvsem na internetu razširjeno trivializacijo in zanikanje holokavsta v šolstvu. Eden od predpogojev za to je posredovanje medijske kompetence in priučitev kritičnega ravnanja z vsebinami virtualnega sveta.

Holocaustleugnung und aktueller Antisemitismus

Antisemitische Stereotype, die in ihrer extremsten Form den Holocaust leugnen, haben in den letzten Jahren in vielen europäischen Ländern zugenommen. Wir unterscheiden verschiedene Formen von Antisemitismus, die z.T. bis heute Wirkung haben. Die christliche Judenfeindschaft, der Antijudaismus tritt in den westeuropäischen Ländern nur noch selten in Erscheinung, hat aber durchaus noch Einfluss in Ländern wie Polen, Ungarn und Spanien. Der sogenannte moderne Antisemitismus, wie die Formen der Judenfeindschaft bezeichnet werden, die gleichzeitig mit der Einführung des vermeintlich wissenschaftlichen Begriffs 1879 entstanden sind, den Rassenantisemitismus meinen und im Holocaust mündeten, finden sich heute noch in Teilen des rechtsextremen Lagers, werden aber auch dort zunehmend von aktuelleren Themen – etwa sozialen Fragen – abgelöst. Antisemitismus wird oft erst als solcher wahrgenommen, wenn er sich rassistischer Stereotypen der nationalsozialistischen Ideologie bedient oder gar erst, wenn er einen Vernichtungscharakter aufweist, subtilere Formen des antijüdischen Vorurteils – wie wir sie heute in allen gesellschaftlichen Gruppen erleben – werden häufig nicht als Bestandteil des Antisemitismus akzeptiert.

Im Wesentlichen haben wir es heute mit zwei Formen des Antisemitismus zu tun, die erst nach dem Ende des Nationalsozialismus entstanden sind. Wobei der sekundäre Antisemitismus, der „Antisemitismus wegen Auschwitz“ wie er auch bezeichnet wird, eine unmittelbare Folge des Genozids an den europäischen Juden ist. Er ist eng mit dem Holocaust und der Erinnerung daran verbunden. Er speist sich aus Gefühlen der Schuld- und Schamabwehr. Diese Form des Antisemitismus wird in aktuellen Debatten auch auf Israel übertragen und ist inzwischen in vielen europäischen Ländern aktuell, etwa wenn ein jüdischer Opferstatus abgelehnt und daraus folgend das Existenzrecht des Staates Israel bestritten wird. Die Holocaust-Leugnung ist die extremste Form des sekundären Antisemitismus. Auch sie wird heute gegen Israel verwendet. Indem der Holocaust geleugnet oder als „Mythos“ (zuletzt der iranische Präsident Mahmud Ahmadinedschad) bezeichnet wird, wird einer der zentralen Gründungsvoraussetzungen des Staates Israel in Abrede gestellt. Dieser sekundäre Antisemitismus über den sich die internationale rechtsextreme Szene vernetzt, spielt auch eine zentrale Rolle in der Propaganda radikaler Islamisten. Die Verbreitung der „Auschwitzlüge“ vor allem über das Internet bedienen sich

Dr. Wolf Kaiser, dr. Juliane Wetzel, dr. David Silberklang:

Učenje o holokavstu – svetovne izkušnje

HOLOCAUST EDUCATION – EXPERIENCES FROM THE WORLD

unterschiedliche politische Gruppierungen aus dem rechtsextremen, dem islamistischen, aber auch dem esoterischen Lager sowie manche christliche Sekten.

Die wohl aktuellste Form des Antisemitismus ist der Antizionismus oder auch die antisemitische Israelkritik. Gemeint ist hier nicht eine kritische Einstellung gegenüber der israelischen Regierung, dem Vorgehen des israelischen Militärs in den besetzten palästinensischen Gebieten oder gegen israelische Politiker. Eine solche Kritik ist – entgegen mancher Verlautbarungen in der Mehrheitsgesellschaft – keineswegs ein Tabu, sie ist legitim und wird etwa von israelischen Journalisten ständig geäußert. Nach der Gründung des Staates Israel richtete sich der Antisemitismus europäischen Ursprungs in einer antizionistischen Variante gegen den „Judenstaat“.

Die politischen Ereignisse im Nahen Osten dienen als Vehikel, um die Formen des traditionellen Antisemitismus in eine neue, weniger delegitimierte Form zu übersetzen, die heute in Europa bis hinein in die Mehrheitsgesellschaft benutzt wird. Das dominierende Motiv des heutigen Antisemitismus ist noch immer das der jüdischen Weltverschwörung, d.h. die Annahme, Juden kontrollierten – sei es mittels Finanz- oder Medienmacht, sei es über verdeckten politischen Einfluss vor allem auf die USA, aber auch auf europäische Länder – das Weltgeschehen. Dabei spielen religiöse, wirtschaftliche, politische, kulturelle und soziale Gründe in ihren vielen Facetten eine Rolle. Als Grundlage solcher antisemitischer Verschwörungstheorien dienen noch immer die mehr als hundert Jahre alten „Protokolle der Weisen von Zion“, ein antisemitisches Machwerk der russischen Geheimpolizei Orhana. Interessierte Kreise versuchen auf diese Weise schwer fassbare Naturkatastrophen, Epidemien oder komplexe Ereignisse zu erklären. So wurden etwa die Anschläge vom 11. September 2001, der Tsunami und jüngst gar die Schweinegrippe entsprechend antisemitisch gewendet.

Antisemitische Vorurteile müssen als ein gesamtgesellschaftliches Phänomen betrachtet werden, das in allen politischen und gesellschaftlichen Spektren latent vorhanden ist und quer zu Herkunftshintergründen verläuft. Es gilt festzuhalten, dass sich die nichtjüdische Mehrheitsgesellschaft mit Antisemitismus auseinandersetzen muss; Juden sind Opfer dieser Vorurteile, nicht agierende Protagonisten. Damit ist ein grundlegendes Vorurteil genannt, das es auszuräumen gilt: die Vorstellung, Juden seien durch ihr Verhalten selbst schuld an antisemitischen Stereotypen.

Die Gefahren, die sich seit der Radikalisierung des Nahost-Konflikts durch eine – zwar oft nur thematische – Vernetzung verschiedener politischer Richtungen ergeben, müssen durchaus ernst genommen werden. Holocaust-Leugnung, antisemitische Verschwörungstheorien und antisemitische Stereotypen rezipierende Israelkritik scheinen geradezu Konjunktur zu haben und bilden durch ihre weltweite Verbreitung via Internet einen leicht zugänglichen Bodensatz, den Jugendliche und junge Leute unreflektiert übernehmen, weil sie auf einen kritischen Umgang mit der modernen Cyberwelt nur unzureichend vorbereitet sind.

Die Task Force for International Cooperation on Holocaust Education, Research and Remembrance hat sich deshalb vor einem Jahr entschlossen, ein eigenes Subcommittee zu Antisemitismus und Holocaustleugnung zu gründen, das über Maßnahmen nachdenkt, wie der, insbesondere auf dem Internet verbreiteten Trivialisierung und Leugnung des Holocaust im schulischen Bereich

entgegengewirkt werden kann. Eine der Grundvoraussetzungen ist die Vermittlung von Medienkompetenz und das Erlernen eines kritischen Umgangs mit der Cyberwelt.



Dr. David Silberklang

Pomoč med holokavstom v historičnem kontekstu

Pričujoči članek opisuje poskuse reševanja Judov s strani Judov in drugih v širšem kontekstu holokavsta v Evropi. Proučuje nekatere izmed številnih vidikov, ki so igrali vlogo pri poskusih reševanja v tem oziru, med drugim tudi ozadje odnosov med Judi in nejudi ter lokalni in uradni odnos do Judov, ki je vladal v različnih krajih. Majhno število poskusov reševanja Judov s strani nejudov v Evropi in omejen uspeh pri poskusih reševanja nasploh so po avtorjevem mnenju deloma odziv na dejavnike, ki izvirajo iz časa pred holokavstom.

Rescue during the Holocaust in Historical Context

The paper will look at the subject of rescue attempts during the Holocaust by Jews and others in the broader context of the Holocaust in Europe. This examination will address some of the many factors involved in rescue attempts in this context, including the background of Jewish – non-Jewish relations and local and official attitudes towards Jews in various places. The limited number of rescue attempts by non-Jews in Europe, and the limited successes in rescue attempts in general are seen as a reflection, in part, of factors that pre-existed the Holocaust.

GRÜNFELDER, Anna Maria, *Zagreb, Hrvatska*

HAJDINJAK, Boris, *Prva gimnazija Maribor, Slovenija*

KAISER, Wolf, *Haus der Wannsee-Konferenz, Berlin, Deutschland*

PANČUR, Andrej, *Inštitut za novejšo zgodovino, Ljubljana, Slovenija*

PODBERSIČ, Renato, *Fakulteta za uporabne družbene študije v Novi Gorici, Slovenija*

SILBERKLANG, David, *Yad Vashem, Israel*

ŠUMI, Irena, *Inštitut za multikulturne in judovske študije, Evropsko središče Maribor, Slovenija*

TOŠ, Marjan, *Center za judovsko kulturno dediščino Sinagoga Maribor, Slovenija*

WETZEL, Juliane, *Zentrum für Antisemitismusforschung, TU Berlin, Deutschland*

Povzetke referatov so pripravili avtorji predavanj v okviru znanstvenega srečanja. Povzetki so pripravljene kot delovno gradivo in niso lektorirani. / *The abstracts in this document have been supplied by the authors and have not been edited. The document is prepared as a working material.*

Prevodi / *Translations*: avtorji, Maja Toš, Melita Koletnik Korošec, Marjetka Bedrač, Barbara Štumberger.